

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 156

van **JOS D'HAESE**

datum: 10 december 2021

aan **WOUTER BEKE**

VLAAMS MINISTER VAN WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID, GEZIN EN ARMOEDEBESTRIJDING

De Naeyersite Willebroek - Gezondheidsonderzoek

Afgelopen zomer werd bekend dat de inwoners van het woongebied De Naeyer in Willebroek geen groenten meer mogen eten uit de eigen tuin of geen eieren van eigen kippen door de historische PFOS-vervuiling van papierfabriek De Naeyer. Een rapport van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) toont nu aan hoe groot het probleem is: op de voormalige fabriekssite van de papierfabriek, waar het woongebied op gebouwd is, worden waarden gemeten met piekwaarden tot 1100 microgram.

De OVAM deelde via een communiqué de resultaten van het onderzoek mee met de omwonenden, en stelde daarin dat er 'geen acuut gezondheidsrisico is'. De no-regretmaatregelen blijven wel geldig.

In de pers reageerde PFAS-opdrachthouder Karl Vrancken van de Vlaamse Regering dat er geen bloedstalen worden afgenomen bij de inwoners om de volgende reden: "De meeste mensen wonen nog niet erg lang op de voormalige fabriekssite. We weten van PFAS dat het vooral gevaarlijk kan zijn als het zich kan opstapelen in het lichaam. De vervuiling is hier dan wel zwaarder, maar heeft een andere historiek en wijze van blootstelling dan in Zwijndrecht."

Bij een vraag om uitleg over de PFOS-vervuiling in Willebroek in de commissie Leefmilieu van dinsdag 7 december 2021 reageerde minister Demir als volgt op de vraag om geen gezondheidsonderzoek uit te voeren: "Wat de gezondheid betreft, collega D'Haese, heb ik mij natuurlijk gebaseerd op de informatie die wij gekregen hebben van het agentschap Zorg en Gezondheid. Zij informeren ons dat de risico's van PFOS vooral chronisch zijn. Ik ben zelf geen specialist, ik ben ook geen minister van Gezondheid of Welzijn. Ik moet u doorsturen naar de bevoegde instantie."

Daarom via deze weg graag een antwoord op de volgende vragen.

1. Graag de informatie die het Agentschap Zorg en Gezondheid bezorgde aan minister Demir over de PFOS-vervuiling in Willebroek.
2. Graag de informatie waarop PFAS-opdrachthouder Karl Vrancken zich baseert om te stellen dat de vervuiling in Willebroek een andere historiek en wijze van blootstelling heeft dan in Zwijndrecht.
3. Waarom spreekt de OVAM in haar communiqué enkel over de acute gezondheidsrisico's, als het Agentschap Zorg en Gezondheid stelt dat de risico's van PFOS vooral chronisch zijn?

4. Zijn er volgens het Agentschap Zorg en Gezondheid chronische gezondheidsrisico's voor de omwonenden en de voormalige werknemers van de De Naeyerfabriek in Willebroek?
5. Waarom is het volgens het agentschap niet nodig om bloedstalen af te nemen bij de omwonenden van de site en ex-werknemers van het bedrijf in kwestie?
6. Zullen de no-regretmaatregelen in Willebroek, zoals geen groenten eten uit de eigen tuin, worden opgeheven wanneer de geplande graafwerken om de site te saneren voltooid zijn?

ANTWOORD

op vraag nr. 156 van 10 december 2021

van **JOS D'HAESE**

1. Het Agentschap Zorg en Gezondheid heeft informatie gekregen over het vervolgonderzoek van de PFAS-vervuiling op de voormalige fabriekssite te Willebroek via de administratie (OVAM) en het kabinet van minister Demir. In het overleg waarop deze resultaten werden toegelicht heeft het Agentschap geadviseerd om in de plaats van een gezondheidsonderzoek uit te voeren, handelingsgericht te werk te gaan. De rationale om niet in te zetten op een gezondheidsonderzoek wordt weergegeven in een algemene nota hieromtrent op de PFAS-website van Vlaanderen: [https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1639511154/PFAS - nota AZG - bloedafnames PFAS_wb0tfd.pdf](https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1639511154/PFAS_-_nota_AZG_-_bloedafnames_PFAS_wb0tfd.pdf).

Het Agentschap Zorg en Gezondheid is van oordeel dat een bloedonderzoek maar zin heeft als dat gebeurt binnen een wetenschappelijk correct opgezet medisch milieukundig humane-biomonitoringsonderzoek. Daarin brengen ze merkers van blootstelling en effect in verband met gedetailleerde milieumetingen en/of de langdurige opvolging van gezondheidseffecten. Zo'n onderzoek staat concreet gepland in 2022 in de omgeving Zwijndrecht – het is de verwachting dat de inzichten en resultaten uit dit onderzoek modelmatig kunnen toegepast worden in andere milieugezondheidskundige aandachtsgebieden, zoals oa. in Willebroek.

Wat betreft de handelingsgerichte aanpak werd aan het Agentschap naast de hoge 'nieuwe' meetwaarden, ook een initiatief tot versnelde sanering (afgraven toplaag bodem op de voormalige fabriekssite) voorgelegd. Het advies was dat dit natuurlijk een goede zaak was om de problematiek structureel op lange termijn aan te pakken. In tussentijd van de realisatie hiervan was het advies om de no regret-maatregelen zeker aan te houden, ook geadviseerd aan de gemeente. Daarnaast heeft het Agentschap ook aanbevolen om de binnenmilieuverontreiniging op deze site eveneens goed in kaart te brengen, om alzo na sanering eventueel ook een al-dan-niet binnensanering (ontstopping) te kunnen overwegen. Dit advies wordt ter harte genomen door de collega's van de OVAM i.s.m. het departement Omgeving.

De informatie die het Agentschap Zorg en Gezondheid deelt met andere administraties en de gemeente is de informatie die terug te vinden is op de website PFAS Vlaanderen en op de website van de gemeente Willebroek.

2. In Willebroek gaat het om een historische vervuiling door een industriële activiteit die er in het verleden (tot eind jaren '90) was. Hier is sprake van vervuiling van de bodem, het grondwater en het oppervlaktewater – vooral dus via een watergebonden verspreidingsroute in de omgeving en het verzet van gecontamineerd slib. In Willebroek is er geen actuele uitstoot in de lucht, maar eventueel wel actuele blootstelling via stofopwaai van de historische bodemvervuiling. Vandaar dat het Agentschap Zorg en Gezondheid heeft geadviseerd om metingen van PFAS op binnenhuisstof in Willebroek te verrichten. Het doel ervan is meer inzicht te verkrijgen over mogelijke blootstelling van de bewoners en zicht op een blootstellingsroute die nog redelijk onbekend is.

In Zwijndrecht daarentegen produceert het bedrijf 3M nog steeds PFAS. Het gaat hier dus om een historische vervuiling en waarschijnlijk ook een actuele vervuiling

door PFAS. Er is hier eveneens sprake van historische vervuiling van de bodem, het grondwater, oppervlaktewater – (waarbij luchtdispersie en depositie een aandachtroute van verspreiding in het milieu is gezien de afstand waarop de verontreiniging nog detecteerbaar is) - en mogelijk ook actuele vervuiling wellicht met PFAS-componenten van andere ketenlengtes, doch persistent en bioaccumulatief. Dat laatste wordt verder onderzocht. In Zwijndrecht zijn er dus meer blootstellingsroutes onder de aandacht, historisch en actueel, en werden door de toezichthoudende administraties specifieke maatregelen genomen om de uitstoot aan de bron te beperken.

3. Uit de literatuur blijkt dat er vooralsnog geen acute gezondheidsrisico's - d.w.z. gezondheidseffecten die zich op korte termijn van uren tot dagen ontwikkelen - in verband worden gebracht met PFAS.

Het Agentschap Zorg en Gezondheid heeft er geen weet van dat de OVAM de term "acute gezondheidsrisico's" in verband zou brengen met PFAS. In het persbericht van de OVAM van 24/11/2021 staat het volgende: "De huidige blootstelling houdt **geen** acuut gezondheidsrisico in, maar in afwachting van de sanering is het advies voor de bewoners om de huidige no regret-maatregelen te blijven toepassen."

Het gezondheidsrisico is chronisch, het stoppen van de blootstelling om bio-accumulatie te vermijden (PFAS zijn zeer persistent met een lange halfwaardetijd in het lichaam) gebeurt echter zo snel mogelijk.

4. Op basis van de concentratie van PFAS in bloed kan men voor een individu niet voorspellen dat er zich in de toekomst gezondheidsproblemen zullen ontwikkelen als gevolg van de PFAS blootstelling. De PFAS-concentraties zijn namelijk maar 1 onderdeel van een geheel aan risicofactoren (zoals ook roken, alcohol, ongezonde voeding, weinig beweging, erfelijke aanleg) voor gezondheidseffecten.

Op populatieniveau bestaat voor de volgende gezondheidseffecten - die zich op lange termijn kunnen ontwikkelen - evidentie voor een associatie gebaseerd op epidemiologische studies (EFSA 2020):

- Het immuunsysteem (bij kinderen) is het meest gevoelig. In hoeverre gezondheidseffecten zoals sneller en vaker ziek worden ook echt optreden, is niet te zeggen.
- Effecten op de ontwikkeling van het ongeboren kind: lager geboortegewicht.
- Verhoogde cholesterolgehalten.
- Verstoring van de leverwerking: verhoging van het leverenzym ALT.

Daarnaast werden er in epidemiologische studies (populatieniveau) ook gezondheidseffecten bestudeerd, die wel gevonden werden in proefdieren, maar waarvoor (nog) weinig of geen evidentie voor een associatie bestaat bij de mens (EFSA 2020):

- Effecten op de voortplanting: minder kans om zwanger te worden.
- Verhoogd risico op hoge bloeddruk tijdens de zwangerschap en pre-eclampsie.
- Verstoring van de hormonenbalans van het lichaam: daling van schildklierhormonen (door de Duitse HBM-commissie wel aanzien als gekende associatie).
- Invloed op groei, leercapaciteit en gedrag van kinderen.
- Verhogen van het kankerrisico voor o.a. nier- en testiskanker.

Wat voormalige werknemers betreft, dat valt onder federale bevoegdheid en daarvoor dient men zich te wenden tot FEDRIS.

5. Het Agentschap Zorg en Gezondheid is van mening dat een grondig milieuonderzoek waarbij PFAS wordt gemeten in bodem, grondwater, oppervlaktewater én

binnenhuisstof in Willebroek een inzicht geeft in de blootstelling van de omwonenden. Op deze basis kunnen no regret maatregelen bijgesteld worden. :

PFAS in bloed bepalen in Willebroek is weinig zinvol:

- De omwonenden van de site wonen er slechts een aantal jaren. Uit het bloedonderzoek dat in de zomer van 2021 in Zwijndrecht werd gedaan, weten we dat PFAS-blootstelling in de regio doorheen de jaren wordt opgestapeld. Zo hadden deelnemers die langer dan 30 jaar in het studiegebied wonen én ook deelnemers die er 15-30 jaar wonen significant hogere serumgehalten van lineair PFOS dan deelnemers die minder dan 5 jaar in het studiegebied wonen.
- Zoals reeds vermeld (vraag 4), kan men op basis van de concentratie van PFAS in bloed voor een individu NIET voorspellen dat er zich in de toekomst gezondheidsproblemen zullen ontwikkelen als gevolg van de PFAS blootstelling. De PFAS-concentraties zijn namelijk maar 1 onderdeel van een geheel aan risicofactoren (zoals ook roken, alcohol, ongezonde voeding, weinig beweging, erfelijke aanleg) voor gezondheidseffecten.
- Op basis van de concentratie van PFAS in bloed bij een individu, kan men geen individuele blootstellingsbeperkende adviezen geven, m.a.w. de concentratie op zich geeft geen bron aan. Men blijft dus in het ongewisse over de exacte bron van de verhoogde PFAS in bloed.
- Ongeruste burgers kunnen – ook zonder PFAS meting in bloed – hun blootstelling aan PFAS beperken. Ze kunnen een checklist raadplegen (die online staat op de Vlaamse website over PFAS vervuiling) om mogelijke blootstellingsbronnen na te gaan en zelf gerichte maatregelen te nemen. Dit kan ook zonder het resultaat van PFAS in bloed te kennen.
- Ongeruste burgers kunnen - ook zonder PFAS meting in bloed - bij gelegenheid bij de huisarts terecht om hun bezorgdheid omtrent PFAS te bespreken. De huisarts kan dan nagaan of een bepaling van cholesterolwaarden, leverenzymen, schildklierhormonen en eventueel urinezuur nuttig is. Dit is vooral nuttig als nog andere risicofactoren aanwezig zijn (bv. overgewicht, roken, suikerziekte, hoge bloeddruk). De huisarts kan dan ook gepaste aanbevelingen en/of medicatie voorschrijven. Bij zwangeren is de arts best extra waakzaam voor zwangerschapshypertensie (verhoogde bloeddruk).

Wat voormalige werknemers betreft, dat valt onder federale bevoegdheid en daarvoor dient men zich te wenden tot FEDRIS.

6. De no regret-maatregelen in Willebroek zijn van toepassing voor een groter gebied dan enkel de zone die gesaneerd wordt. Dus nee, deze worden niet zomaar opgeheven nadat de sanering van de Fabriekssite De Naeyer voltooid is. Het is wel duidelijk dat NIET saneren geen optie is, omdat de blootstellingsrisico's door sanering voor de huidige en toekomstige bewoners zeer sterk gereduceerd worden. Het is te vroeg om nu al uitspraken te doen op welke wijze of binnen welke zones de no regret-maatregelen zullen aangepast worden.